

نایا نيمه سرکوماری جهنگمان دهويت؟

فهرید زه که ریا

جورج بوش چه زیکي زوری له وهیه به سرکوماری جهنگ ناوبیریت و بریاری زوری هیه که سهریازو به ربه رکه کانی تیانداندا به شداره. به لام نایا نه مانه ده توانن پیناسه ی بوش له سهر خوی پاساو بدات؟ وه لامه که بۆ زور که س روون و ناشکرایه.

دیاره نیمه له عیراقو نه افغانستان له حالی جهنگداین. به لام بیل کلینتونیس دووچار له بالکان تووشی جهنگ بوو، جورج بوشی باوک په نه ماو عیراقی داگیرکرد، به لام له گه ل نه وه شدا هیچ کامیان خویان به «سهرکوماری جهنگ» ناورزد نه کرد.

جهنگردن بۆ زلهیزه کان به رله وهی «ناوازه» بیت «ریسا» یه. له ۱۹۴۵ اوه تا نیستا ته نها له سهردهمی «جیمی کارتر» دا هیزه نیزامیه کانی نه مریکا هیچ جهنگیکیان نه انجام نه داوه. (جان ف. که نه دی» به هیژشی که نداوی به رازه کان و نارذنی «راویژکاران» ی نه مریکی بۆ قیتمان له و بارنه یه دیتسه در). ولاته یه کگرتووکانی نه مریکا تا نیستاکه ش تا که زلهیزی سیاسی - سهریازی جیهانییه، هر بویه ش قهیرانه ناوچه یه کان همیشه به جوریک له جوره کان یان په یوه ندیان به هاوچه یمانه کانی نه مریکا یان خودی نه مریکاوه هیه. به بریتانیا ش له کوتایی سهدی تۆزده و له سهره تایی سهدی بیستدا له بارو توخیکی له و چه شنه دا بوو. له نا کامدا، هیزه کانی به بریتانیا به رده و ام له شوینیک خریکی جهنگ بوون، به لام به بریتانیا قهت خوی له (حالی جهنگ) دا نه ده بیینی، هه روه ها سهرکرده کانی خویان به «سهرکردهی جهنگ» نه ده زانی (تونی بلیر قهت خوی به وش یوه پیناسه نه کردوه، نه گه رچی له بالکان، سیرالیون، نه افغانستان و عیراقدا ریبه ری هیژشی هیزه کانی به بریتانیای له سهر شان بووه).

ولاته یه کگرتووه کانی نه مریکا و پیش نه ویش به بریتانیا کاتیک پیانابوو له حالی جهنگدان، که قهیران هه رپه شه ی له بنه مای نه منیه تی ولاته که یان کردبا، نه که نه و کاتیه که هاوچه یمانه کان یان یان به رزه و نه دیه کان له شوینیک دور تووشی کیشه بونایه. نه وه شیوازی باوی ناسینی ریبه رانی سهردهمی جهنگ و له سهر بنه مای نه و پیناسه یه سیاسه توانانی ده سه لاتدار له کاتی جهنگه کانی یه که مو دووه می جیهانیدا وهک ویلسون - لوید جورج - روزولت و چه رچل له چوارچیوه یه دا ده گونجین. هه رچه ند نه وه پیناسه یه کی

ورد نییه. ولاته یه کگرتووه کانی نه مریکا تا راده یه که له کیشه و قهیرانه جیا جیا کانی نیره و نه ویتی جیهان به دور بوو، ته نانه ت هه ندیک که س ده لین نه مریکا له کاتی جهنگی یه که می جیهانیدا خه ساریکی زور په راویزی پیگه یشتوه. (دیاره من نه وه به هه له ده زانم). به هه رحال وینه یه که له بابته تی «له حالی جهنگ» دا بوون ده کیشریت بریتیه له: کۆمه لگه هه رپه شه ی له سهره و پیویستی به وه لامیکی نه ته وه یی هیه.

به هه ر پیوه ریک، نیمه نیستا له حالی جهنگدا نین، هه مومان که م تا زور نه وه ده زانین. سهره رای نه وه ی هیزه کانی نه مریکا له دوو گواه پاندا خریکی جهنگن، به لام ژبانی روزانه له نه مریکا زور ناساییه. رهنگ نه مریکا «خریکی جهنگ» بیت، به لام «له حالی جهنگ» دا نییه. بۆ نمونه سهری ئاکاری سهرکوماری سهردهمی جهنگمان بکن، ماو یه که له وه و پیش و توویه تی: له ماوه ی چه ند سالی رابردوودا وازم له یاری گولف هیناوه، چونکه سهرقال بوون به و یارییه له کاتی جهنگدا مانایه کی باش به ده سته وه نادات. «له خۆبور دووی» بوش له گه ل له خۆبور دووی نه مریکیه کانی سهردهمی جهنگی جیهانی دووه م به راورد بکن، کاتیک که هه موو پایوه کان تیکه ل به سوپا بوون، خوراک جیره به ندی کراو پیشه سازی به مه به سستی به ره مه پینانی که ره سته ی جهنگی ده سته ی به سهردا گیرا. نمونه یه کی دیکه له نینوان ساله کانی ۱۹۴۲ تا ۱۹۴۵ دا هیچ ئوتومبیلیکی شه خسی له نه مریکا دروست نه کرا.

دیاره له به رامبه ردا که سائیکی دیکه ش هه ن، بۆ نمونه خودی بوش که له سهر نه و باوهره ن نیستا نیمه ته نانه ت به شیوه یه کی قولتر له حالی جهنگداین. گۆقاری فۆرچن (fortune) له ژماره ی ۲۳ ژوئنه ندا له «جان مه کین» ی پرسی که به بۆچوونی نه و گوره ترین هه اشه له سهر ئابووری نه مریکا له درنیزخایه ندا چییه؟ جان مه کین که میک بیری کرده وه (به و ته ی فۆرچن ۱۱ چرکه) و پاشان وتی: «به بۆچوونی من بی شک گوره ترین مه ترسی که نیمه له گه لی تیکه و تووین، بنه رپه تخوازی نیسلا مییه، که نه گه ر بیته هوی سهرکه وتنی دوژمن کاریگه ری له سهر بنه مای بوونی نیمه ده بیت». نیستا به ته وای نه وه ده بییریت که نه لقاعیده و نایدولژیایه کی چیر نه و زه به لاهه گشتگیره نین. هه م نه و بزوتنه وه یه و هه م فه لسه فه که ی له ۷ سالی رابردوودا لایه نگری زور که م بووه ته وه. توانایی نه و ریکخواه تیرورستییه بۆ نه جامدانی کاری تیرورستی گه وره زور که م بووه ته وه، سه رچاوه ی مالیان که م بووه ته وه و به ناسانی ده دوزینه وه. دیاره نیستاش گروپی بچوک ده توانن کاره ساتی گه وره به ره م به پینن، به لام نایا ده توانن له سهر ژبانی نه مریکا و نه وروپا هه رپه شه بن؟ نا، چونکه نه وانه له بنه ماوه له رزوک بوون. قاعیده و هیزه هاوچه شنه کانی له چه ند هه زار هیژی جیهادی پیکها تون، که هیچ ولاتیک مۆلگه ی سهره کیان نییه و هیچ کیان و بودجه یه کیان نییه. له هه موی گرنگتر، هه لگری نایدولژیایه که نین

نیزامی، هیژرش به رهو جه نگیکی یهک لایه نه له عیراقدا، دامه زرانندی وه زاره تخانه ی کیشه خولقی تینی ئاسایشی ناوخوی (Homeland security)، به رته سکردنه وه ی فیزه و هاتوچۆ ته نه باهوه پاساو ده درین که ئیمه له حالی جه نگداین. تا ئیستا هیچ لیکولینه وه یهک له سه ر نرخ و قازانجی نه و کارانه نه نجام نه دراوه. جان مولیر ئاماره به وه دهکات که ته نه باهوه یه مەرگه وه که به هوی «ره شه برین» روویانابوو، ده ولته ی ئه مریکا ۵ ملیارد دلاری بۆ سیستمی نویی ئاسایش ته رخان کرد.

دیاره بنلادن خه ونی به بارودوخیکی له و چه شنه وه ده بیینی و سه ره رای دۆخی لاوازیی ئیستای، به رده وام ستراتیژیستیکی وشیار بووه. بنلادن له راقه ی هیژرشه کانی ۱۱ سیپته مبه ردا ئاماره دهکات که زهره ریکی ۵۰۰ ملیارد دلاری له ئابووری ئه مریکا داوه و له به رامبه ردا ته نه ۵۰۰ هه زار دلاری لئ خه رچکرووه. دیاره هیژرش ۱۱ سیپته مبه ر بوو به هوی دارمانیکی ئابووری قول، به لام به هوی ئاستی هیژرشه که وه نه وه ی که له جووری خویدا هاوتای نه بوو.

هیژرشه تیرۆرستییه کانی دوابی له نه ندۆنیزی، عه ره بستانی سعودی، مه راکش، تورکیا، ئیسپانیا و به ریتانیا کاریگه ریییه کی زۆر که متریان له سه ر ئابووری جیهان دانا.

ئیمه ئیستا خه ریکی به ره ره کانی له گه ل بنه ره خوازی ئیسلامین، به لام نه و به ره ره کاننیه به ر له وه ی «جه نگی گه م» بیت «جه نگی سارد»، واته قه یرانیکی درێژخایه ن له سه رده می ئاستیدا که تپیدا ریبه ره کان ده بیته حه زیان له به کاره یئانسی هیژی نیزامی بیت، له هه مانکاتیشدا ده بیته بزانه ل ه چ کاتیکیا ده بیته له هیژی نیزامی دوورکه ونه وه. ره نکه ئاقلترین سه رکۆماری ئه مریکا له کاتی جه نگی ساردا داویت ئایزنه اوه ر بیت، که باشترین تایبه تمه ندیییه کانی بریتین له هاوسه نگی، داوه ری دروستو خواراستن. نه و ده یزانی که ئیمه و شووره ی له کتیرکینداین، به لام له وکاته دا که به شیک له ولات هه ولی گه وره کردنه وه ی کیشه که یان ده دا، نه وه روانینیکی دروستی پیشکه ش ده کرد. ئایزنه اوه ر به ره و فیتنام به شوین فه ره نسویه کان نه که وتو له سوئز پشتیوانی له به ریتانییه کان نه کرد، دواکاری به رده وای بۆ دابینکردنی چه کو چۆلی نویی نیزامی ره تکرده وه به جیگه ی نه وه بودجه ی دیفاعی خسته خزمه ت به هیژکردنی ئابووری ئه مریکا، سه رکۆماری نویی ده بیته بیر له و قه یرانانه بکاته وه.

جه نگاوه ره کان له یهک روانگه وه به دبینن، له رابردودا ده تراسان کۆمۆنیزم ئه مریکا له ناو به ریته، ئیستاش به وه وه ده نالنه که قاعیده و ئیران هه ره شه له شیوازی ژبانی ئیمه ده که ن. راستیه که نه وه یه که ئه مریکا ولاتیکی زۆر زۆر به هیژه و کۆمه لیک توانای تایبه ت به خوی هه یه. ته نه کردو دژکرده وه ی تونده روه وه ی ریبه رانی بئ نه قلو و بئ تپینیسی ده توانیته نه و پیگه یه له ئه مریکا بسپینیته وه. ریگه یه کی باش بۆسه وه ی هه له کانی رابردو قه ره بسوو بکه ینه وه، نه وه یه که قبولی بکه ین که له حالی جه نگدا نین.

سه رچاوه
Sbey.com

که له ناو زۆرینه ی خه لکدا پیگه ی هه بیته، نه وان نه ک ته نه له گه ل ئه مریکا، به لکو له گه ل خودی جیهانی ئیسلامیه خه ریکی جه ننگن، له راستیدا نه وانه له مودیرنه به ره ره کانی ده که ن.

نه و به لگانه ی که نه و روانگه یه ده سه لمینن له سالی ۲۰۰۳ وه تا ئیستا زۆرترو زۆرترو بوون. لیکوله رانی وه ک بنجامین فریده م، مارک سیچمه ن و جان موله ر زۆر یه ک له و به لگانه یان کۆکردووه ته وه. خوشم له زۆربه ی گۆشه کانو له و کتپه شدا که ۲۰۰۴ دلاوم کردوه ئاماره م پیکردوون. وتاری سه ره کی گۆفاری نه تلانتیک (the Atlantic) ی ژماره ی سیپته مبه ری ۲۰۰۶ که جیمز فلوز نووسیویه تی، ده لیت: نه گه ر سه رده میک به دژی ئیسلامیه تونده ریخواز جه نگیک روویادبیت، ئیستا ته واویوه وه نه و بزوتنه وه یه شکستی خواردووه.

نه و نووسینانه هه رگیز ریژه وه ی گه نگه شه کان ناگۆپن، چونکه تووشی بۆشایی سیاسیه ده بن. راسته کان ده یانویست نه وه بسه پینن که سه رده مه که سه رده میکی ترسناکه وه هه ر نه وه ش پاساوده ری توایه ی یهک لایه نه ی جوړج بوشه. چه په کانیش سووریوون له سه ر نه وه ی بوش هه موو شتیکی تیکداوه و جیهانیکی ترسناکی دروستکردووه، که بووه ته هوی به رزبوونه وه ی ریژه ی لایه نگرانی گروپه جیهادییه کان.

به لام نه وه زۆرانه ته نانه ت سه ره وکی (سی ئای نه ی) نه وه ی پشتراستکردوه که قاعیده به کۆتایی هیل گه یشتووه. پیتر برنگن - زۆرنامه نووس- که له سالی ۲۰۰۷ داتاریکی له ژیر سه رده یی «گه رانه وه ی قاعیده» دا بۆ ریپابلیک (the new republic) نووسیوو، نه مجاره یان وتاریکی له باره ی «به ره و پوکانه وه ی قاعیده» نووسیوه. حه وته نامه ی ویکلی ستاندارد (weekly standard) ده رنه نجام هه سته به وه کرد که واژه ی «دوژمن» که نه و حه وته نامه یه حه زی ده کرد، به شیه یه کی ترس هینه رانه ده ربیپیت، ئیستا زۆر لاواز بووه، هه رچه ند نه وه وه بیر دینیته وه که نه و به ته وای ده سته که وتی بوشه.

تیرۆریزم له هه موو ولاته کان به ره و پوکانه وه ده چیت، ته نانه ت له و ولاتانه شدا که ستراتیژه که یان ره هه ندیکی سه ریازی که متری هه بووه (مه به سست ولاتانی وه ک عیراقو نه فغانسته نه، واته دوو ولات که تیرۆریزم به رده وام تپیاندا هه بووه، بگره به هیژتریش بووه).

بیگومان ده ولته ی ئه مریکا به هوی هه وله دژه تیرۆرستییه کانی شایانی ریژلیگرتنه. هه ولی گه له کۆمه کی زۆربه ی ولاتان که هه لته کاندنی گروپه تیرۆرستییه کان له نه وروپا و ئاسیا و دۆزینه وه ی سه رچاوه ی ئابووری و راوکردنی گروپه جیهادییه کانی لیکه وته وه - دوی ۱۱ سیپته مبه ر- کاریگه ری زۆر بووه.

به لام شیه وه ی روانینه ییوه بۆ جیهانه، که دیاریکه ری وه لایمی ئیویه. ده ولته له و بواره دا په ره ی به هه سته هه ره شه داوه وه ک هه ره شه یه کی ژبانه کی و زیندوو وینای کردووه. له ئاکامدا دژکرده وه ی توندمان بئ نیشانده دریته. بوش و بازنه ی ده رووبه ری وه ک کیشه یه کی سیاسیه سه یری تیرۆریزم ده که ن، له حالیکدا تیرۆریزم زیاتر کیشه یه کی فه ره نگی و سیاسیه. چوونه سه ری خیرای بودجه ی

